

Protagonistes LLETRES

Rosa Calafat Lingüista i escriptora

“No és més natural, ni fa modern, canviar mots catalans per espanyols”

Miquel Riera
GIRONA

Què és 'I la mort tindrà el seu domini'?
Es una novel·la passional que parla de la vida, de la mort, de la malaltat i de la possible bondat.

D'on sorgeix la idea de la seva novel·la? Aquest retrat de la Mallorca profunda, els morts, les nenes que s'apareixen, els fantasmes, les relacions tan complicades i dures entre mares i filles?

Primer de tot, *I la mort tindrà el seu domini* vol ser un homenatge a la llengua catalana. Després, tenia moltes ganes d'expressar la capacitat que tenim els humans d'enganyar-nos, de fer-nos narratives que, a vegades, no s'ajusten gens a la realitat i que poden anar molt en contra nostra. Semblaria que les relacions familiars han de ser molt bones, i la realitat és que no sempre ho són. I la gent, si ha d'anar al psiquiatre, és a causa d'un germà o d'un cosí, no del cap de la feina o a causa d'un amic.

El seu debut en la literatura, que és tardà, ha estat molt meditat?

És una novel·la en la qual porto pensant-hi vint-i-cinc anys. Per tant, està molt elaborada. Ara bé, la vaig escriure ràpidament. Un cop se'm va presentar un dels personatges centrals de la novel·la, Na Catalina -i, en certa manera, tot això són metàfores del que passa en el cervell creatiu-, ella em dictava les coses... (Riu).

Com la va treballar, la novel·la? La va escriure a raig? Tenia un esquema?

L'estructura la tenia dins del cap i l'havia anat treballant. La novel·la la vaig escriure a raig, durant uns tres mesos de no fer res més que escriure, dormir, dutxar-me, menjar un mica i escriure. Aquesta és la realitat. Després, la tensió entre l'estàndard més rigorós i la variació lingüística, en aquest cas la variant mallorquina, aquí ja el cervell de la lingüista, fent-hi feina, va ser durant més temps.

Efectivament, la novel·la està escrita en català estàndard, però els seus perso-

natges parlen en la variant mallorquina. Per què aquesta tria de la llengua?

Perquè, i això sí que és una reivindicació total i absoluta, el llenguatge col·loquial català, de Salses a Guardamar, i de Fraga a Maó, és riquíssim; en canvi, el llenguatge de segona oralitat, el llenguatge mediàtic, de les nostres telesèries i dels programes d'humor, sembla que necessita les croses de l'espanyol per poder caminar. I no. Nosaltres tenim una riquesa brutal comparable a qualsevol altra llengua romànica. Sembla que els mots es van perdent o per dialectals o per arcaics, però molts cops se substitueixen per espanyols pel fet que sembla molt més natural o més modern. Doncs no, ni és més natural, ni fa modern, fer-ne servir d'espanyols.

La malaltat no és una cosa grandiloqüent, és cosa petita i a la menuda, ho hem vist en el judici de l'1-O”

El malauradament desaparegut escriptor Miquel Pairoli va relatar molt bé, fa anys, com anem perdent la riquesa de la llengua, en dos articles memorables en què deia coses tan contundents com que “els glòbuls rojos de l'idioma català es van debilitant”.

El problema és que perdem la riquesa de la nostra llengua perquè hi entri un mot espanyol, només un mot espanyol. Hi ha llibres d'estil d'alguns dels nostres mitjans de comunicació que accepten “ton-to”, per exemple. Però, per què, si la nostra llengua té bàmbol, cap de trons, soca, cap de tronxo, bosses tristes... i un munt de paraules més?

Tornem a la novel·la. Hi explica una història lineal en el temps, però vostè va endavant i enrere tota l'estona. Per què?
No és pas per fer empenyar el lector. És

perquè vull comunicar que el temps no importa, que no és un element essencial dins l'espècie humana, dins l'individu potser sí, però és que el passat, el present i el futur s'entrelliguen dins del nostre cervell i dins del misteri de la vida.

Gats morts que són vius, fantasmes que entren i surten, nenes que s'apareixen, budells que parlen, morts que interfereixen en les vides de la gent... Déu-n'hi-do! Metafísica, surrealisme, realisme màgic? Com definiria la seva novel·la?
Tot una miqueta. Sobretot realisme màgic. La vida més enllà de la vida.

Què li diuen els lectors?

És ben curiós, perquè són dues sensacions ben diferents segons el gènere, si

Tenir un estat serà bàsic per a la llengua catalana, però caldrà que aquest estat la prioritzi”

són homes o dones. Les dones queden gratament impressionades per la vivacitat, per la crueltat i per les certeses que s'hi desenvolupen. I els homes em diuen que la novel·la els fa por.

Ha dit en algunes de les seves entrevistes que no hi ha fronteres entre els morts i els vius.

Perquè certament vull dir també que és una tradició, una tradició bàsicament femenina de connexió més enllà dels cinc sentits. Les bruixes! I això també és un homenatge a allò de poder pensar més enllà dels cinc sentits.

Ens presenta un món ple de gent infeliç. La felicitat és una quimera?

Potser sí, des del moment que n'hem de parlar tant i des del moment que certs comerços ens conviden, sobretot per Nadal, a gastar moltíssim perquè puguem

ser feliços. I així com en la nostra societat, en el segle XXI, potser sí que la felicitat en els termes d'aquesta narrativa que ens dirigeixen, és una quimera.

Les tres dones protagonistes de la seva novel·la ho passen molt malament... Sobretot, per exemple, na Catalina.

I se'n surt. He volgut fer, en certa manera, un homenatge a les dones resistents.

Alguns dels seus personatges fan coses molt cruels amb els fills. Na Margalida llança el seu nadó contra una paret i Na Magdalena rebutja la seva filla perquè justament és una filla i no un fill, com volia ella. Hi ha persones dolentes, però tan dolentes?

Si no hi hagués persones tan dolentes, el món no estaria ple de guerres, de guerres soterrades. La malaltat la tenim a les notícies cada dia. La malaltat no és una cosa grandiloqüent, és cosa petita i a la menuda, i ara ho veiem. Veiem com hi ha persones privades de llibertat per pensar diferent. Això és malaltat exercida d'alguna manera.

A les protagonistes de la seva novel·la els costa tirar endavant justament pel fet de ser dones en una societat que és molt patriarcal.

La societat en si té sinèrgies i la societat en global, més encara. La societat de la dona dins la societat és feble, molt feble. Cert que les societats actuals donen unes certes llibertats a les dones, però això pot canviar en qualsevol moment. Hi ha molt de territori del globus terraqüi que està habitat per persones que condemnen dones, senzillament per existir, perquè són dones. Això afortunadament aquí no passa, però podria tornar a passar. No fa tant que passava. És molt feble la pretesa llibertat de la dona.

Hi ha una escena en la novel·la en què la mare de la Catalina la porta estirant-la dels cabells cap a missa per després dir-li que la casarà amb un desconegut. A més, després del casament no torna a veure els seus pares.

El que faig és una metàfora del dolor de la vida quan no tens poder. Cap de les tres dones protagonistes de la meua no-

Rosa Calafat, abans de l'entrevista a El Punt Avui TV ■ JOSEP MARIA PADRÓS

Tornem a la llengua. Què podem fer per defensar-la, per millorar-la?

Hi ha tres qüestions bàsiques que tenim per enfortir una llengua. L'escola, els mitjans de comunicació i les lleis. Si a un tamboret li traiem una pota, difícilment l'equilibri es mantindrà. És el que li passa ara mateix a la llengua catalana. Es manté feblement gràcies a l'escola. Les nostres lleis no hi són amb el pes que tocaria que hi fossin i, a més, hi ha unes lleis més feixugues que les condicionen. Pel que fa als mitjans de comunicació, em pregunto què passa a les nostres universitats que no formem periodistes, les persones que han d'agafar un micròfon, que han de ser mestres, en el fet que la llengua catalana té molta riquesa.

A vegades sembla que hi ha un cert complex en aquest sentit perquè no et diguin que parles un català arcaic.

Es un complex heretat del temps de la dictadura, quan parlar català feia pagès. No ens hem tret del damunt aquesta narrativa, que és la que surt al llibre, aquesta manera de dominar el cervell dels altres. Ara resulta que la meua llengua, les meves paraules, tenen un estigma i les del meu veí no; per què?

Vostè és lingüista i professora a la Universitat de les Illes Balears. Com està la situació del català a Mallorca?

Hi ha zones de Mallorca on el català hi és al cent per cent. Però a Palma no està bé, a causa que suporta més immigració de la que pot encabir una ciutat, i amb un pòsit franquista ple de prejudicis. L'herència d'una dictadura que ens va voler anorrear i quasi ho aconsegueix. Això no es parla. La metàfora de la meua novel·la també és això.

Ha escrit dos llibres sobre llengua; en el segon planteja un torcebraç entre la cultura catalana i la castellana. Qui guanyarà el torcebraç? Ens cal tenir un estat?

Tenir un estat és una de les solucions per salvar la llengua, però no és la solució definitiva, perquè si aquest estat no prioritza els nostres drets com a catalanoparlants, no prioritza el català, el català no avançarà, farà marxa enrere. Tornem al complex d'inferioritat. També perquè encara no hem construït un pensament diferent. Estem sempre defensant-nos i, és clar, defensant-te perds el teu discurs, estàs utilitzant el discurs de l'altre.

Com podem passar a l'atac?

És complicadíssim. Per passar-hi, per passar a fer un discurs nostre, tenir un estat seria un requisit clau, evidentment. Però un estat que tingues clara la defensa d'una llengua que des de primers del XVIII han volgut extingir, literalment.

Com s'ha seguit el procés i el judici de l'1-O des de les Balears?

Hi ha dos pols, a Mallorca. Aquells que simplement no ho han seguit perquè veuen unes televisions no gaire proclius al procés, i d'altres que sí que ho han seguit i que ho veuen amb tristesa, impotència i ràbia sostinguda. ■

Primera i premiada novel·la

Rosa Calafat (Andratx, 1963) és lingüista i professora de la Universitat de les Illes Balears (UIB). Ha publicat nombrosos articles científics sobre la història social de la llengua catalana i planificació lingüística i els llibres *Sabotatge a la llengua catalana* (1999), *Torcebraç entre dues cultures* (2010) i *Per un ús ètic del llenguatge* (2010). *I la mort tindrà el seu domini* és la seva primera novel·la, amb la qual va guanyar el premi Ciutat de Palma Llorenç Villalonga de novel·la 2018. El jurat del premi va destacar-ne "l'estructura del relat, el món mitològic que s'hi representa, els tocs surrealistes de l'obra, l'humor negre i el tractament paròdic de la violència". El llibre explica la història de tres generacions de dones a Mallorca.

vel·la té poder. L'exerceixen, sobretot la Magdalena, a través de la maldat, que quan no tenim poder sovint és l'única eina disponible. És això.

L'Església, quin pes té en la societat mallorquina?

L'Església en la novel·la funciona també com a metàfora d'un organisme de poder. I per tant, un organisme que pot dirigir la ment humana. El seu pes a Mallorca, com a la resta d'Europa, ha anat minvant. Els capellans poden ser substituïts per alguns mitjans de comunicació, per algunes lleis, per qualsevol instrument de poder.

Ha explicat que la seva novel·la tindrà continuació, fins i tot que en prepara una trilogia.

Sí, perquè el final no és ben bé un final i encara hi ha un personatge que ha de néixer.